

Актуални проблеми на дипломацията

РАЗВИТИЕ И РОЛЯ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ДИПЛОМАЦИЯ

д-р Миливое Балетич

(публична лекция, 27 март, четвъртък, 14:00 часа, зала 101 на МВНР)

Уважаеми дами и господа, добър ден!

Нека е приятна нашата среща.

Имам чест и удоволствие да ви приветствам от името на Дипломатическата академия “Гавро Вукович” на Черна гора и да пожелаая тази наша среща да даде възможност не само аз да говоря по темата, но, ако можем, и да обменим мнения по нея.

Особено съм трогнат от вниманието, което ми оказва уважаемият директор на Дипломатическия институт на България, г-н професор Миланов, за това, че ме покани да говоря днес по една доста сложна тема. Естествено, това е начало на сътрудничеството между Дипломатическата академия на Черна гора и Дипломатическия институт към МВНР на България. То е резултат на подписаното споразумение за сътрудничество, за което говорихме и в Подгорица, и днес в София.

Позволете ми само да кажа няколко думи в началото. Трябва да кажем, че Черна гора и България са исторически обединени от традиционни приятелски отношения, проверени в хода на историята. Трябва да се изтъкне, че България е била една от първите страни, която е открила свое дипломатическо-консулско представителство в Кралство Черна гора. Преди две години заедно с уважаемите български представители подписахме декларация по повод на 110-тата годишнина от установяването на дипломатически отношения между двете страни. Това ни задължава да продължим сътрудничеството в съзидателен и конкретен дух, като се имат предвид изминалото дълго време, съвременните реалности и се прави заявка за нашето бъдещо сътрудничество и бъдещите отношения между нашите две страни. Трябва да кажа също така, че България е една от първите страни, които признаха независимостта на Черна гора, установи дипломатически отношения и откри свое посолство в Подгорица. Естествено, същите

действия следват и от наша страна, но преди това ние трябва да предприемаме редица организационни и кадрови мерки. И още нещо: ние имахме последователната подкрепа на България в усилията ни да възвърнем държавността си по обективни причини, поради необходимостта от осигуряване на безпрепятствено развитие на Черна гора. И преди признаването, и след това имахме подкрепата на България, при това изразявана от българските представители на най-високо равнище. Ние благодарим за това, подписахме много двустранни споразумения за икономическо сътрудничество, за европейска интеграция, за научно-техническо сътрудничество, както и по редица други въпроси. Договорихме се част от консулското ни представителство в страни, където нямаме представителства, да бъде извършвано от българската страна. Това за нас в дипломацията е най-добрият възможен израз на взаимно уважение.

А сега да преминем към темата на лекцията.

Професор Миланов каза, че това ще бъде развитието и ролята на икономическата дипломация.

Ако ми позволите, бих искал веднага да синтезирам изказването си по следния начин: икономическата дипломация е икономизиране на класическата дипломация. Само така можем да разберем тази тема. В развитието на системата на международните отношения до формирането на световния пазар се стигна до въздействието на редица обстоятелства. В този период, продължил векове, се сблъскаха различни интереси и условия – политически, икономически, атмосферата, в която протичаха тези процеси. Често пъти сблъсъкът на интереси води до войни, тук като пример можем да приведем колониализма, неоколониализма... Развитието на цивилизацията достига до фаза, в която назряват условията за създаването на стандарти на световно ниво от взаимен интерес за всички държави при обмяната на стоки, услуги, лица и капитали. Този процес е сложен, сега нямаме възможност да навлезем в подробности, но трябва да посочим, че съществува т. нар. докапиталистически период, следван от капиталистическия период, период до Първата световна война, между двете световни войни, период след Втората световна война. Наличието на голям брой инициативи довежда до набирането на скорост след Втората световна война на развитието на процесите на световния пазар. Знаете, че след Втората световна война в света се установява двуполюсен модел на съотношение на силите, представен от Източния и Западния блок, за да се стигне през 90-те години на XX век до изчезването на границите между тях. Тогава започва формирането на механизми за функционирането на системата на икономически отношения на световно равнище, което доведе до установяване на глобални интереси, включващи интереси на компании и

на държави. Това означава организирано представителство както вътре в държавата, в т. нар. микроплан, така и на регионално и международно ниво, в т. нар. макроплан. Ситуацията наложи рационализацията в организационно и кадрово отношение на работата вътре в страната, на регионално равнище и в международен план. Дипломацията е дотолкова жизнена, доколкото обслужва икономическите интереси на своята страна.

Често, когато се каже икономическа дипломация, някои казват: “Чакайте, нима искате дипломацията да се занимава с търговия?” Това често се случва, защото при координирането на дейностите вътре в държавата и тяхното предаване на международната сцена не може да се направи разлика кой каква работа трябва да извърши и по какъв начин. А всеки, който се занимава с определена работа, независимо каква, трябва да има съответната специализирана подготовка за нейното извършване. Тъй като на европейската и международната сцена надделяха икономическите интереси, които се превърнаха в движеща сила за останалите интереси, ако тези интереси бъдат удовлетворени, се създават условия и за развитието на отношенията в областта на спорта, културата, изкуството, образованието и т.н. Знаем как се развива европейската интеграция, откъде се тръгна, докъде се стигна и как продължава процесът. Използвам случая да ви поздравя от името на Министерството на външните работи на Черна гора за това, което постигнахте. В началото казах, че сме подписали споразумение за сътрудничество в областта на европейската интеграция, защото е по-добре да се използва чужд опит, отколкото да се започва отначало всеки път и да се губи време за импровизации и подобни.

Но да се върна на темата. Знаем, че министерствата на външните работи са надлежни за координацията на действията във вътрешен план и да ги представят на международната сцена. Това се отнася до всички области, независимо дали става въпрос за министерството на образованието, министерството на културата, търговията, но външните министерства координират интересите и определят държавните интереси в международен план. За да се постигне това, трябва да съществуват хора, които да разпознават икономическия интерес и са в състояние да координират и да представят тези интереси в международните отношения.

Да вземем за пример един реален факт. Споменахме, че за начало служи разпознаването на интересите във вътрешен план. Те са свързани с развойната политика на една страна, която включва ресурсите, работната сила, равновесието между цените и заплатите, кредитната и валутна политика. Това е една голяма цялост, включваща редица по-малки елементи в себе си, като например митнически, извънмитнически мерки,

стимули, данъчната политика. Още през 30-те години на миналия век се забелязва, че класическата политическа дипломация е останала назад във времето. Този факт се възприема и от френската школа, и от американската, и от руската школа, както и от всички други. Стига се до извода, че дипломацията трябва да бъде представител както на икономическите, така и на останалите интереси.

Когато говорим за икономическите интереси, защо се образуваме и квалифицираме? За да можем да вършим своята работа. А къде да я вършим? В производството, в търговията, услугите... А вършим ли я в образованието? Какво значи това? Трябва да съществува и наука, образование. Но могат ли те да съществуват, ако не са задоволени икономическите предпоставки? Не могат. Това значи, че, когато една страна планира своето развитие, тя най-напред трябва да започне със стопанското си развитие, а след това да планира развитието си в останалите области. Тя обаче не може да прави това сама, вече няма изолирани места по света, дори и в Тихия океан. Световните тенденции вече са толкова взаимосвързани, че вече никой не може да живее в изолация, всички трябва да станат част от тези тенденции.

От решаващо значение за здрава политика на развитие на една страна е на първо място икономическото развитие. От него следват останалите форми на развитие. Ще напомня какво беше началото на Европейския съюз. Страните в Европа на първо място искаха мир, след това защита на културата, след това икономическо развитие, и чак след това като цел дойде повишаването на стандарта на живот. Спомняме си как през 70-те и 80-те години се стигна до криза, която едва не доведе до разпадането на Европейската икономическа общност. Тази криза доведе до споразумението през 1987 за изграждането на единен вътрешен пазар, през 1992 – за създаването на Европейския съюз с още два стълба на интеграция, които произлязоха от икономическия интерес.

Защо казвам всичко това? Ще говоря за Дипломатическата академия на Черна гора, като кажа, че трудно може някой да започне да се занимава с такава динамична дейност като дипломацията, без да може да разпознае тенденциите за развитие на една страна, не може да идентифицира интересите ѝ, който не познава системата от мита и преференции, не знае как функционират Световната търговска организация, МВФ, Световната банка. За да бъде ефективен, дипломатът трябва да познава икономическите процеси, без да бъде строго специализиран, той трябва да може да познава тяхната логика.

С разпадането на двуполюсният модел системата, основаваща се на МВФ, Световната банка и СТО (първоначално ГАТТ), която бе създадена след Втората световна война, се превърна в основа за световните икономически отношения. Ще напомня, че над 30 документа

уреждат функционирането на СТО. Те регулират всички възможни стандарти за стоки, услуги, транспорт и комуникации, и т.н.

Да дадем един пример. За да осъществите разговори в рамките на ЕС, трябва да минете през цяла поредица различни органи, например по въпроса за стандартите на определена стока или производство, без да навлизам в подробности. След това трябва регионалният интерес на Европа да се защити на световно равнище, защото има и други регионални блокове, например АСЕАН и други. Трябва да се борите и да измислите как на ниво СТО да гарантирате и осигурите свободата на движение на стоки, хора и услуги, при това не като едни се облагодетелстват за сметка на други. Трябва да се имат предвид и по-слабите партньори на световния пазар, страните се различават по ресурсите и капацитета си, трябва им различно време за нагаждане към промените. Представете си един разговор, а това е много труден и дълъг процес, в който трябва да се прецизират митническите тарифи на СТО, митническите тарифи на Европейския съюз, а ако не сте в ЕС, трябва да имате предвид и митата в собствената си държава. Също така трябва да се борите за времето, което ви е необходимо, за да приспособите митническите и останали мерки и да избегнете сътресения в резултат на резки промени. Всички тези действия изискват осъзнаване и подготовка. Например дипломатите от развитите страни като Германия, Франция, САЩ, Япония и т.н., ако нямат събеседници или ако имат събеседници, които не умеят да отговорят на техните интереси, те ще бъдат приети куртоазно, но в крайна сметка ще му кажат: “Колега, бихме желали нашите разговори да бъдат по-конкретни, по възможност в интерес на нашите (и вашите) компании и страни.”

В Черна гора имаме една поговорка: “Колкото са парите, толкова е и музиката.”

Формирането на дипломатическата служба, организирането ѝ в съответните столици в чужбина, намирането на обектите, подготовката на кадрите са свързани с големи разходи. Финансирането обаче трябва да се обвърже с възможността за представяне на страната. Например компаниите на България или Черна гора, каквито има например в туристическия бизнес, ако искат да направят своя реклама в чужбина, ако нямат партньор от отсрещната страна, се нуждаят от подкрепата на дипломатията. Където няма доверие в отношенията между държавите, няма и доверие в отношението спрямо компаниите.

Никой не бива да мисли обаче, че някой защитава икономическата дипломатия заради самата нея. В света е ясно, че икономическата дипломатия не е просто икономика, това е икономизация на класическата политическа дипломатия. Тя е основната движеща сила на координацията и на останалите интереси на държавата в международен

план. Стабилността на икономическото развитие обаче осигурява стабилното развитие и на останалите сфери на международните отношения на една държава.

В света няма развита страна, която да няма сектор за икономически отношения с чужбина. Сектори за икономически връзки с чужбина може има министерството на икономиката, но и министерството на финансите. Например САЩ има министерство на търговията, селското стопанство и бизнеса. Тези сектори представляват екипи, които събират информация, препредават я към субектите в икономиката, от които също събират информация и я предават посредством дипломатическите представителства към света. По този начин се създават условия за връзки със стопански субекти в чужбина. В развитите страни практиката е директно контактуване между стопанските субекти. Един такъв пример е ЕС, в която е налице свобода на икономическите процеси. По големите проекти обаче, независимо от всички обстоятелства, трябва да има координация на цялостната дейност.

Някой може да си зададе въпроса: За какво ни е икономически сектор във външното министерство, след като имаме министерство на икономиката или външната търговия например? Едно нещо е ресорното изпълнение на една задача, а друго нещо е координацията на дейностите и тяхното представяне в международен план. Ако това не се правеше, нямаше и да бъде необходимо министерството на външните работи. Защото съществуват министерства на културата, образованието, туризма и т.н. Министерството на външните работи обаче се отличава с професионално събиране на данни, координация и представянето им пред релевантните субекти на международната сцена.

Що се отнася до факторите за развитието на икономическата дипломация, трябва да посочим следното:

Дипломация, която не защитава икономически интереси, не може да се смята за жизнеспособна. Онова, което възникна след Втората световна война и особено след изчезването на двуполусния модел, е, че навлязохме в нова фаза, позволяваща съществуването на световен икономически ред. Този ред се осигурява от работата на Международния валутен фонд, Световната търговска организация и Световната банка, които споменах в началото. Без този механизъм е невъзможна координацията на действията в международен план, невъзможно е хармонизирането на регионалните организации и съгласуването им с глобалните тенденции, невъзможна е защитата на интересите на всяка държава. Да вземем МВФ, който е компетентен за равновесието в платежния баланс. Ако вие като държава се намирате в трудна ситуация, без МВФ никой няма да направи оценка на данъчната ви политика, на задлъжнялостта ви. Ще получите разбиране от МВФ, но по един много

строг и конкретен начин, с анализ на всички причини за състоянието, в което се намирате, и възможностите за справяне с него. МВФ е този, който дава зелена светлина за международното кредитиране на една страна. След като получите помощ от МВФ, тя ви осигурява доверието на международните фактори. МВФ работи заедно със Световната банка. Налице са споразумения за сътрудничество между СТО и Световната банка. Генералните директори на тези институции са длъжни да представят доклади, които са основа за координация на активността.

След получаването на зелена светлина от международните финансови институции, вие можете да кандидатствате и пред ЕБРД, и пред други финансови институции. Подкрепата на Световната банка представлява гаранция за реализация на вашите развойни проекти. Никой не може да бъде дипломат в многостранното сътрудничество без познаване на принципите на функциониране на съвременния икономически ред в света. Това е невъзможно, това би било загуба на време и импровизация.

Въпрос на борба е също така всички стандарти, които ви налагат международните финансови институции, да не бъдат въведени едновременно и веднага, а по възможност постепенно, след преходни периоди за приспособяване. Такъв срок може да трае от четири години за по-развитите до шест и дори десет години за неразвитите страни. Трябва обаче да се направи добра програма за стабилизация и развитие, която да се спазва и прилага и която се следи от гореспоменатите световни институции.

Някой може да си помисли, че с влизането си в ЕС е решил или ще реши своите проблеми. Този съюз обаче не стои на едно място, процесът на хармонизация и интеграция продължава и не може да бъде ограничен във времето. Тези процеси трябва да се следят постоянно, което е задължение на всеки дипломат.

Това преподаваме и в нашата дипломатическа академия, която се стреми да обучи в този дух нашите дипломати. Ние им говорим от прагматична гледна точка, няма голяма полза от много теория. В този смисъл, в нашата академия опитваме да подготвим хората да работят прагматично. Все още се намираме в началото, защото държавата ни е формирана съвсем скоро, а пред нас стои голяма работа по подготовка на кадрите и създаване на условия за промоция на Черна гора в чужбина.

Изглежда младите хора възприемат идеите ми, че няма на какво да се надяват и че трябва да се подготвят и да работят интензивно и прагматично.

Преди да ви благодаря за вниманието, искам да спомена само още нещо.

Най-големият тласък в развитието на световния пазар е даден от мултинационалните компании. Най-големите преки инвестиции в света се правят от мултинационалните компании. Най-голямата част от световната търговия се осъществява също от тях. 80 % от преките инвестиции в света принадлежат на тези компании. Най-големите проекти в света не могат да се осъществят без тяхното участие. Тези компании имат влияние не толкова в своята страна. Разбира се, те имат държава, от която произлизат или в която са базирани. Но те са навсякъде. Навсякъде, където те присъстват, те дават най-големия тласък на световните интеграционни процеси. Техният девиз е “Използвайте ресурсите, всички видове, природни и човешки. Използвайте икономическата си сила, организирайте производство, което да бъде конкурентно на световния пазар”. Това дава тласък на развитието на науката и технологиите. Това не са неща, родили се в една глава. Това са обективни процеси, които са се формирали постепенно и обхващат целия свят. Най-много мултинационални компании има в Европа, следвана от САЩ, Япония, Австралия и т.н. Иначе, голяма част от тези компании имат БВП, който е по-голям от БВП на отделни средноразвити страни. В структурите на развитите страни, които се занимават с координиране на икономическата политика и проектирането ѝ в международен план, се провеждат редовни срещи с основните стопански субекти. Някои държави като САЩ включват представители на мултинационалните си компании и в работата на своите посолства.

Накрая, позволете ми кратко резюме. Американците казват, че икономическата дипломатия е международна бизнес-дипломатия. Това значи, че на световния пазар има стандарти, които се прилагат в глобален план, а има и стандарти от регионален характер, които се съгласуват посредством световните стандарти. Имаме финансова и банкова система, имаме организации на държавите. Какво значи икономическата дипломатия за министерството на външните работи? И не само тя. Това значи, че трябва да се поддържа постоянна координация с ресорните държавни органи и стопанските субекти. Преценките са, че на всеки 15 дни трябва да се изпраща информация към министерствата на търговията, туризма и икономиката.

Благодаря за вниманието!